

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Identifikation

Kommunenr. 475	Kommune Rudkøbing		
Kategori Bebyggelsesmønstre, landskabstyper og lokale udviklingstræk (2)			
Lokalitet Rudkøbing			
Emne Gader og pladser		Sted Østergade	
Registreringsdato forår 2002	Registrator JEJ/RM	Arkiv nr.	Løbenr. 49

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Sammenfatning

Kommun.nr. 475	Kommune Rudkøbing	
Emne Gader og pladser		Sted Østergade

Østergade opsamlede trafikken fra syd- og midtøen og til dels også fra nordøen og ledte færdslen til Torvet hvorfra Brogade søgte til stranden. Denne længdeakse udgør byens sydlige afgrænsning, og den står stadig ret markant på grund af vådområdet Vejlen og højdedraget Rue som kun er sparsomt bebygget. Tidligere dannede haver grænsen mod Vejlen, det ses stadig ret klart i Østergade 22, 24 og 28, men sløres andre steder af nytilkommen bebyggelse, hegn og vegetation.

Østergade, 1:2000

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Østergade løber på den sydlige del af Rudkøbings bygrund mellem Vejlen i syd og den tidligere Piledam i nord. Den opdeles i en indre krumløben del fra middelalderen og renæssancen og en yngre, hvis facadelinier er trukket efter lineal ved en udstikning o. 1840. I den inderste, buede del var sydsidens levestedsværdier langt højere end nordsidens. Her findes byens betydelige købmandsgårde, hvis facader træder frem i gaderummet, mens nordsidens bebyggelse oprindeligt bestod af småhuse og mindre gårde.

I perioden ca. 1850-1915 omsattes stort set hele Østergades ældre bygningsmasse til en ny i grundmur. Samtidig fik den ydre del af gaden bebyggelse og gaden blev et butiksstrøg. Dermed videreførtes dens oprindelige status som byens absolutte hovedstrøg i en fornyet skikkelse. Bygningshistoriske undersøgelser viser, at bygningsmassen fra den store byfornyelsestid i alt væsentligt er den endnu eksisterende.

Østergades kulturhistoriske hovedtræk består af disse delelementer, der tilsammen danner et kulturmiljø af væsentlig betydning for Fynsområdet og landet. De rumlige forhold er imidlertid blevet sløret af en uheldig træbeplantning.

I Østergade, Rudkøbings travle forretningsgade, ligger fortsat nogle af de mest betydelige gårde i byen. Østergade 24 ses til venstre i billedet. Det gule hus i baggrunden er byfogedens gård, Østergade 16-20.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Naturgrundlag

Kommunenr. 475	Kommune Rudkøbing
Emne Gader og pladser	Sted Østergade

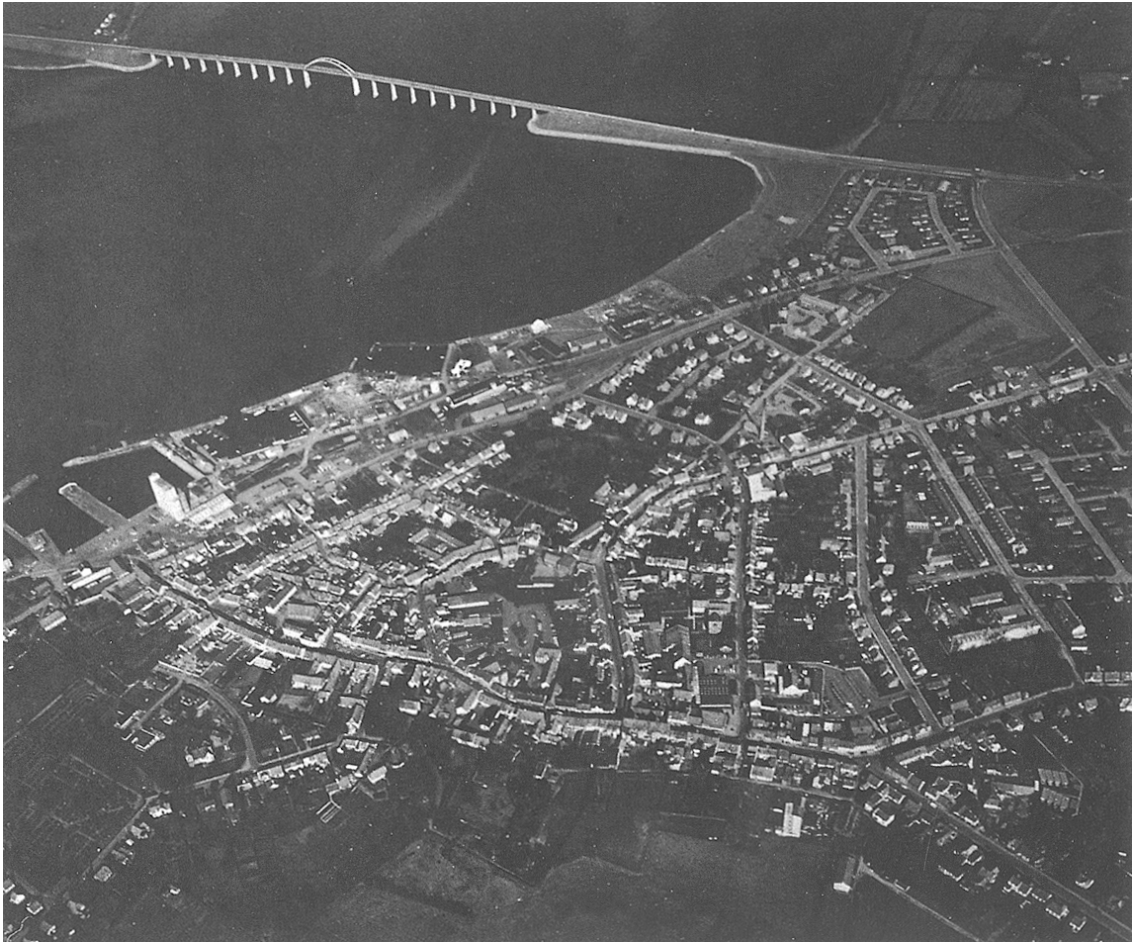
Østergade løber på en jævn del af Rudkøbings bygrund mellem den nu tørlagte Piledam i nord og det ligeledes tørlagte vådområde Vejlen i syd. Forholdene betød, at gaden kunne få den øst-vestlige orientering, som klart er tilstræbt for hovedgader i middelalderens handelskøbstæder. Samtidig kunne gaden bue ud mod syd, hvor det nedløbende terræn mod Vejlen tilbød optimale levestedskvaliteter.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Vejlens betydning for Rudkøbings udvikling mod syd ses meget tydeligt på nærværende foto. Vejlen er det mørke parti nederst på billedet.

Østergades indre krumme del var, som det gamle postkort viser, tidligere afskærmet fra den ydre retlinede del af det fremspringende gavlhus i nr. 34. Foto ca. 1907.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Kulturhistorie

Kommunenr. 475	Kommune Rudkøbing
Emne Gader og pladser	Sted Østergade

Østergade er Rudkøbings absolutte hovedgade. Den består af en indre buet del som er middelalderlig og fra renæssancen, og en ydre som blev bebygget i den store byfornyelsestid ca. 1840-1890, hvor økonomisk vækst og industrialisering trak folk til byen. En formiddag i sommeren 1907 eller 1908 tog en fotograf opstilling ved Østergade 24, købmandsslægten Bays gård i Rudkøbing med forhus fra 1782. Yderst i gaden ses den nye del med facadelinier trukket efter lineal og horisont i det fjerne som et sindbillede på de nye tiders mentale univers.

Men inde i den gamle bydel lå gaderne stadig selvgroede og krumme som de havde været gennem århundreder. Østergades rumform er oprindeligt, men bygningerne stammer i hovedsagen fra den store byfornyelsestid som var ved at klinge af. Det var et smukt og roligt gaderum med brolagt gulv, sigtbart fra ende til anden og udstyret med ciselerede støbejernslamper (1869) som eneste offentlige interiør.

Endnu i dag buer Østergades sydside ud så denne sides facader træder frem i gaderummet, mens nordsidens facader viger bort fra blikket og fortaber sig. I øst-vestorienterede hovedgader virkede nordsidens bebyggelse som en skærm for vinterens kolde, nordlige vinde, og på sydsiden kunne solens varme fanges ind i gårdsrum og bygningsvinkler og oplagres i murenes lermasser, mens nordsidens bebyggelse altid har gårdsrum i fugtig skygge. Så langt tilbage i tiden som bebyggelsen kan følges har Rudkøbings rige købmænd boet på sydsiden, hvor de nød de fulde fordele af denne sides levestedskvaliteter, mens nordsidens bebyggelse oprindeligt bestod af småhuse og mindre bygårde.

I 1745 indrettede byfoged Christian Pedersen Møller residensgård i Østergade 16-20. Den lå midt i gaderummets krumning, hvor forhuset dannede bund uanset om man kom fra den ene eller den anden side. Residensgården var byens største bolig og den eneste i to etager, men kort efter byggede naboen i Østergade 24 det nuværende forhus (1782) hvis gebrokkne tag med blå hollandske tegl og vældige kornlofter ragede lige så højt til vejrs. Ingen kunne være i tvivl om hvor magt og rigdom var koncentreret i byen. Først små 100 år senere under de nye tider med vækst og industrialisering, hvor Østergade udviklede sig til en forretningsgade, kom den øvrige bygningsmasse i højden og bidrog til at sløre den ældre virkelighed.

Før 1850 foregik detailhandelen i købmandsgårdene uden at kræve specielle butikslokaler og skiltning. Men ved midten af århundredet kom detailhandelen i stærk fremvækst på grund af en industrialisering af håndværket, et langt bredere sortiment og den mere udbredte pengeøkonomi som fulgte med industrialiseringen. I 1849 dukkede de første par detailforretninger op i Rudkøbing, og i de følgende årtier omdannedes det meste af Østergade og Torvets nordside til butiksstrøg, mens de

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Øvrige dele af byen beholdt deres oprindelige funktioner og de befolkningsgrupper, som var bosiddende her. Beboerne i byens periferi kunne nøjes med boliger i en etage, men inde i bykernen pressede foretagsomheden husene op i flere etager for at rumme de nye funktioner.

Mens Rudkøbings byfornyelse i almindelighed var overstået ved 1890, fortsatte byggeriet i Østergade til 1. verdenskrig, og da en større del af husene er fra denne periode, fremtræder gaden i et yngre stilpræg end den øvrige by. Som dominerende arkitekturretning ophørte klassicismen ved 1890. I Østergade ligger nyklassicistiske ejendomme mellem de følgende hastigt skiftende stilarter fra århundredskiftet - stilblanding, jugend og nationalromantik.

Det middelalderlige gaderum med dets huse fra den sidste store byfornyelsestid findes endnu næsten intakt, men har lidt én alvorlig skade. Forhuset på Østergade 32-38 afsnørede oprindeligt det gamle stykke fra det nye. Nedrivningen af ejendommens vestlige del i 1910 (den østlige brændte i 1913) og det samtidige forsøg på at knytte det gamle og det nye gaderum mere sammen ved at trække facadelinien tilbage forringede dem begge betydeligt.

Senere medførte asfalteringen og fra 1960'erne butiksfacaderne og gadeinteriørets tilpasning til de bilkørende at gaderummet blev uæstetisk, uigennemsigtligt og slidt. Først i de senere år er der rettet op på skaderne, bl.a. ved atter at indrette gaderummet til de gående. Men for at takkes dem har man på en meget uheldig måde plantet træer som udvisker det åbne, buede rum med de karakteristiske bygningsfacader, som er gades kulturhistoriske hovedtræk.

Byfogedens gård i Østergade 16 - 20 står særdeles synlig med sin gule kalk i gades bue.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Østergade 36 - 38 er et magtfuldt byggeri i Renæssancestil, opført i 1913 i forbindelse med en omlægning af gaden.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Arkitektur og bebyggelse

Kommunenr. 475	Kommune Rudkøbing	
Emne Gader og pladser		Sted Østergade

Østergade rummer mange fine bygnings- og gårdanlæg. Nummer 24 med det store "brækkede" tag og solide bindingsværk står højt og dominerende på sin sorte sokkel.

Længere inde mod byen ligger byfogedens gård i nummer 16 - 20. Begge ejendomme er karakteristiske ved deres kompleksitet med side- og baghuse og deres store haver, som løber ret ned til Vejlen syd for byen. Længere ude i Østergade 36 - 38 i overgangen mellem den gamle og nye del af gaden er i 1913 rejst et mægtigt byhus i renæssancestil. Det bryder markant med gadens skala, men er alligevel en berigelse til gaderummet.

Baghaven til præstegården i Østergade 2 er karakteristisk for de store ejendomme i gaden.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Østergade 16 - 20 har en meget charmerende gård hvor de gule længebygninger omslutter det intime rum.

Foruden sit brolagte gårdrum har Østergade 16 - 20 ligeom de andre store ejendomme i gaden, have ned mod Vejlen i syd.

Langeland -atlas over byer, bygninger og miljøer

Kulturarvsstyrelsen · Kulturministeriet

Kortlægning og registrering af kulturmiljøer

Østergade 24 rummer bag det bymæssige hovedhus en stor frodig have med udsigt over Vejlen.